

Günümüzde Müziği Düşünmek

OYUN DERGİSİ : Mart 2008

Çarşamba 20.Şubat.2008

“Günümüzde Müziği Düşünmek”...

60'lı yıllarda ilk kez yayınlanan bu kitap, kanımca, Darmstadt ekolünün İncil'idir. Pierre Boulez'in tüm kitaplarının başlıkları gibi, örneğin “İstenç ve Rastlantı”¹, “Nirengi Noktaları”², bu başlık da, kitap yazıldıktan 50 yıl kadar sonra mükemmel bir biçimde güncel bir dergi köşesinin başlığı olabilmektedir.

Yoğun bir biçimde teknik olan bu kitabın özellikle giriş bölümündeki kendi kendine yaptığı söyleşide, Boulez, özellikle “entelektüel tembellik” olarak tanımladığı ve bugün çoktan sönmüş gitmiş olan sözümona “yeni müzik akımlarını” eleştirmektedir. Bunlar çeşitli “doğaçlama” tipi akımlar, minimalizm ve çeşitli moda adlar altında ortaya çıkarılan, en yalın biçimiyle “içimden böyle geliyor, ben fazla düşünemem onun için canımın istediği gibi müzik yazarım” şeklinde özümnebilecek akımlardır.

Bu akımların sonucu olarak ortaya çıkan müzikler hiçbir yapısal bütünlük ve düşünsel çalışma içermeyen, sığ tınısal oluşumlardır. “Ezla entelektüel biçimde müzik yazıyorsunuz” denildiğinde, Schönberg, “Ezla gibi müzik yazmaktansa entelektüel gibi müzik yazmayı yeğlerim” dem...

Arnold Schoenberg (1874-1951)

Peki, biz, ülkemizde “günümüzde müziği (nasıl) düşünüyoruz” sorusuna Batı Müziği oluşumunun talihsizlikler üzerine kurulduğunu çeşitli yazımlarımda ile uzun uzadıya tartışmışım. Burada değinmek istediğim nokta, Batı Müziği tarihinin en önemli noktalarından bir kısmının müzik dünyamızda adeta bilinmemesidir.

Tıpkı toplum-bilim ve demokrasi anlayışımızda Hitler'in yükselişinin ve şartlarının, belki olayların dışında yaşamış olduğumuz için, belki de kasten, net olarak bilinmemesi ve bundan ders alınmaması gibi, Batı Müziğinde de bilinen eski-yeni oluşumlardan uzak biçimde yetişmekte yaşamaktayız.

Pierre Boulez (1925)

Genel görünümüyle Müzik Dünyamız, Bach'tan Bartok'a kıvrımlarla uzanan bir “eğridir”. Bu eğri, birtamam nedenlerden dolayı, kanımca kasten, dikkat çekici “kıvrımlar” çizmektedir. Bach öncesi müzik adeta o sayılmaktadır. Dinsel ağırlıklı olan bu müziğin en önemli bestecileri Orlando di Lasso, Josquin des Prez ve diğerleri hiçbir yerde seslendirilmemekte ve müzik okulları eğitim programlarında yer almamaktadır. Neredeyse Monteverdi'yi

1 Par volonté et par hasard

2 Points de repères

Günümüzde Müziği Düşünmek

OYUN DERGİSİ : Mart 2008

tanımlıyoruz! Bunca konser ve festivalin içerisinde nerede bu son derece önemli ve büyük besteciye değiniliriz? “Wagner seslendirmek için (sahne) teknik olanaklarımız yetersiz” diyen operacılarımız neden bu repertuara değinmiyorlar? Peki ya Wagner? Hiç olmazsa konser salonlarımızda çalınmaz mı? Mahler ise “yeni keşfedildi”!? Bruckner'den haber yok...

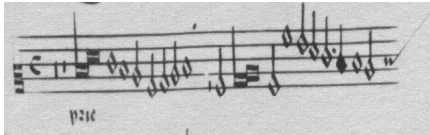
Hem sahnelerde hem de müzik okullarında kendine özgü “kıvrımlarla” oluşturulmuş bu “müzik tarihi eğrimsiz” o ha da sürdürürsek, Romantik dönem bestecilerinden sonra, ileri romantik dönem senfonicilerinin sadece çalınması zor olduğu için mi?) atlayarak en kritik noktaya geliyoruz. 1900'lerdeki olumsuzluklar karşımıza çıkıyor. Buradaki yol ayrımında verilen kararlar ile “ulusal” olacağız diyerek gittiğimiz Alman Ulusalçılığının en bağnaz ve sömürgeci savunucusu olan Paul Hindemith'e teslim oluyorsunuz.

“Evrensel” gerçek olarak bile yutturulmaya çalışılan müzikal ilkeleri düşünmeden benimsemişiz. Örneğin: “tizlere doğru olan bir melodik nota bitişik ve küçük aralıklarla aşağıya doğru inmelidir”, eğer bu ilke söylendiği gibi “evrensel” ise, tüm insanlar için ve tüm çağlar boyunca geçerli olmalıdır. Peki o zaman tüm dizilerinde ve makamlarında iki ya da üç ses olan Eskimo'ların müziğine bu ilke nasıl uygulanır? Ya da bir tek sestem oluşan makamlarıyla müzik yapan Pigmeler için? Gene sevgili Hindemith'in³ “doğru armoni, doğal bir fenomen olan doğuşkanlar olgusuna dayandığı için evrenselidir” ilkesini, Tampere akort sistemindeki hiçbir aralığın aslında doğal olmadığını, 12 ton aralıklarını eşitleme için tüm notaların doğal doğuşkan seslerden farklılaştırılarak elde edildiğini, hatta oktavın bile en pes ve en tiz seslerde 1/2 kesirine uymadığını kesin ve bilimsel biçimde bildiğimize göre nasıl kabul edebiliriz?

Bu bilgilerin ışığında, öncelikle Batı Müziğinin, tüm diğer yerel müziklerin üzerinde “evrensel” bir müzik olmadığını, hiçbir yerel müziğin “batılılaştırılmayacağını”, “Doğu-Batı” sentezinin demagoji olduğunu anlamamız gerekmektedir. Bunun yanı sıra, bu müziğe gönül vermiş kişiler, meslek edinmiş sanatçılar, bunu hedefleyen çıkarlar olmaksızın Batı Müziğinin bir bütün olduğunu, kesintisiz biçimde akan, ilk nota örneklerinin kağıda atıldığından bu yana geçen 1000 yılı aşkın bir süreç olduğunu anlamamız ve bu sürecin her önemli aşamasını örnekleyebilmemiz gerekir. Müzik eğitimimizde çoğunlukla eksik olan Ortaçağ-Rönesans müziklerini, ülkemizde seslendirilmeyen önemli bestecileri ve günümüz müziğine getirdiği yön vermiş olan, Darmstadt Ekolü adı verilen bestecileri incelememiz ve bilmemiz gerekir.

Müziği Okumak-Dinlemek

Müzik hangi yöntemle iletilir? Nasıl “belgelendirilir”? Kayıt teknolojileri müziğin belgelendirilmesinde “nota”nın yerini tutabilir mi?

Rönesans Müzik Notasyonu. Besteci Johannes Ockeghem, "Kyrie" "Au travail suis"

algılar.

Kayıt teknolojileri olmadığı zaman, müziği belgelendirmenin tek yolu bunu kağıda yazmak şeklindeydi. Günümüzde ise “acaba kayıt notanın yerini (bir belge olarak) tutar mı?” gibi bir soru

Müzik, yakın bir geçmişte ortaya çıkan kayıt teknolojilerini ayrı tutarsak, çağlar boyunca canlı seslendirme ve kağıda yazma yöntemleriyle iletilmiştir. Müzik okumasını bilen kişiler notaya baktıklarında müziği “kafalarında duydukları” diğerleri ise seslendirme anında, kağıtta ne yazıldığını bilmeden, müziği kulakları yoluyla

3 Ben burada Hindemith'in teorik görüşlerini eleştirmekteyim. Oysa *Ludus Tonalis* adlı eserini zevkle çaldım!

Günümüzde Müziği Düşünmek

OYUN DERGİSİ : Mart 2008

kafiyetini karıştırmaktadır. Elbette çalmak için nota gereklidir ama “müziği belgelemek” için bir (sesli) kayıt yeterli midir? “Mükemmel” diyebileceğimiz seslendirmeler olduğuna göre acaba “nota”nın pratik olarak bir eseri çalışmak amacının dışında bize verebileceği başka bilgiler (*enformasyon*) var mı? Müziğin gerçek belgesi seslendirme mi yoksa nota mı?

Son zamanlarda rağbet görmeye başlayan bir görüşün aksine, müziğin⁴ gerçek belgesi notadır. Nota tıpkı bir mirasçı planı gibidir. Bize tüm bilgileri verir ancak “mühendislik” işleri bize kalmıştır. Nota ile eseri her anlamda görebilme şansına sahibiz. Bu bütünsel görüşü dilediğimiz noktalarda derinleştirebiliriz. Dilediğimiz yerlerin en ince ayrıntılarına girebiliriz. Bu görüş, müzik seslendirilmesinde ses mühendislerinden, ya da mimari örneğimizi sürdürürsek, ışıklandırılmalardan ve mühendislik özellikleriyle bağımsız bir biçimde, bize eseri en net biçimde gösterir.

Seslendirme (kayıt) bir tarihsel belgedir, nota ise tarihsel zaman akışına bağlı değildir. Herbir seslendirmede, nota yeniden güncellenir ve yazılı olan müziğin, elektronik müziğe (bugünkü teknolojik olanakları çerçevesinde) üstünlüğü burada yatmaktadır.

3 Libre, esr.

Sur signe du chef, commencer par l'une des 4 figures et achever le cycle. Donner les signes des intervalles très irréguliers, en densité.

4 Large

Pf.

Cél.

Harpe

Vibr.

Mand.

(M.d. du chef)

Lent, régulier

[Indépendamment des autres instruments]

1 2

1 2

1 2

1 2

1 2

1 2

1 2

P. Boulez "Eclats Pour Orchestre"

4 Performansa dayalı akustik müzik

Günümüzde Müziği Düşünmek

OYUN DERGİSİ : Mart 2008

Tınsal gerçeklik (seslendirme) dışında, “nota” gibi soyut ve sembolik bir ifade tarzında biçimlenmiş olmamış olan elektronik (bant) müziği, bize, son derece acımasız bir biçimde, gerçekleştirelmesinden (banta alınmasından) 20-30-50 yıl sonra “eskiliğini” göstermektedir ve tarihsel bir “tanık” olarak görünmektedir. İçinde bulunduğumuz teknoloji gelişme hızında ise bu süreler artık yıllar ve haftalarla gösterilmektedir. Buna karşın 300 yıllık bir *partitür* bugün seslendirildiğinde “güncel” olmaktadır.

Demek oluyor ki müzik, tınsal gerçeklik dışında, soyut ve sembolik bir gösterimle kağıda aktarıldığında ve çağımız boyunca yeniden “gerçekleştirildiğinde-yaratıldığında-seslendirildiğinde”⁵, her seferinde, güncellenmektedir. Bunun nedeni, nota kağıdı üzerindeki ifadenin soyutlanmış olmasından kaynaklanmaktadır. Buna karşın bant üzerinde “somutlandırılmış” ya da “somut”⁶ müziğin yapıldığı zamanın teknik olanaklarını yansıtmaması ve bestecinin beynindeki “soyutlamanın” sembolik bir ifadesinden yola çıkarak yeniden gerçekleştirilebilir olmaması yüzünden, ne yazık ki, bu müzik son derece hızlı “yaşlanmaktadır”. Tüm olağanüstü olanaklarına rağmen ve aralarında Messiaen’in olduğu pek çok bestecinin elektronik müziğin geleceğin yegane müziği olacağına inanmasına karşın, aradan 60 yılı aşkın bir zaman geçmesine rağmen, ki bu zaman dilimini “köpek” yıllarından da çok daha kısa olan teknoloji yılları olarak değerlendirmek gerekir, elektronik müzik (“kayıt müziği”) beklenen yeri alamamıştır.

Bu durum karşısında görebildiğim tek çözüm olarak ele alacağımız *csound*⁷ yazılımı olacaktır.

5 *realisation*

6 *Musique Concrete*

7 www.csounds.com